

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: De ontwikkeling van gefundeerde theorie

Vree, J.K. de

Citation

Vree, J. K. de. (1978). Boekbespreking van: De ontwikkeling van gefundeerde theorie. *Acta Politica*, 13: 1978(1), 143-145. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451893>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451893>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

als de marxistische hypothesen heb ik genoemd, maar wegens gebrek aan ruimte (niet aan kritiek) niet nader besproken; deze zelfbeperking werd ook aangegeven. 8 — *Conclusie*. Het spijt me dat mijn door herhaalde inkorting stilistisch gedrongen bespreking niet op alle punten duidelijk was. Hopelijk hebben S' reactie en deze nota mijn kritiek en daarmee onze meningsverschillen verduidelijkt. Wel verzoek ik S. m.b.t. een eventuele volgende reactie: een trapje hoger en een toontje lager, a.u.b.

J. à Campo

P. R. Baehr, **De Verenigde Naties: Ideaal en werkelijkheid**. Aula-boeken 577, Utrecht/Antwerpen (Het Spectrum), 1976, 332 blz., f 9,50.

De bij de oprichting van de Verenigde Naties gekoesterde hoop dat de nieuwe organisatie zou leiden tot een geheel nieuw internationaal systeem, waarbij veelal werd gedacht aan een stelsel met de eigenschappen van wat later door M. Kaplan het 'universele' systeem werd genoemd, is ijdel gebleken. Maar hoewel voor de Verenigde Naties geen systeem-bepalende rol was weggelegd, heeft deze organisatie zich toch snel kunnen ontwikkelen tot een zeer belangrijke 'universele actor' binnen de wisselende vormen van machtsevenwichtstelsels die de periode na de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt hebben. Omdat de Verenigde Naties bovendien al meer dan dertig jaar bestaan, is het vreemd dat tot voor kort geen grondige behandeling van de structuur en het functioneren ervan in het Nederlands beschikbaar was. In deze leemte voorziet nu echter het boek van P. R. Baehr op uitstekende wijze.

Het boek is ontstaan gedurende een studieverblijf van Baehr en P. J. G. Kapteyn in het Nederlands Instituut voor Voortgezet Wetenschappelijk Onderzoek in de Mensen- en Maatschappijwetenschappen (NIAS) te Wassenaar. Kapteyns bijdrage is echter beperkt gebleven tot het gezamenlijk met Baehr opzetten van een inhoudelijk overzicht en een kritische analyse van de voornaamste activiteiten van de Verenigde Naties en het in onderling overleg herzien van de door Baehr in eerste versie geschreven tekst. Er zijn elf hoofdstukken die de volgende onderwerpen behandelen: voor-geschiedenis en ontstaan van de Verenigde Naties (hfdst. 1), structuur en lidmaatschap (hfdst. 2 en 3), het besluitvormingsproces (hfdst. 4 en 5), de belangrijkste inhoudelijke problemen waarmee de Verenigde Naties zich hebben beziggehouden, zoals vrede en veiligheid, mensenrechten, niet-zelfbesturende gebieden, conomische, sociale en culturele samenwerking en de ontwikkelingsproblematiek (hfdst. 6-10) en een slotbeschouwing (hfdst. 11). Als appendices zijn toegevoegd de tekst van het Handvest, een lijst van VN-leden en een schematisch overzicht van het VN-stelsel. Een neiging die vaak optreedt in algemene werken over de Verenigde Naties is dat het droge beschrijvingen worden met eindeloze opsommingen van feiten en feitjes. Dit euvel heeft Baehr weten te vermijden door geregeld stil te blijven staan bij de politieke betekenis en de politieke oorzaken van de zich in de Verenigde Naties afspelende gebeurtenissen. In dit opzicht lijkt Baehrs opzet duidelijk geïnspireerd te zijn door het goede voorbeeld van I. L. Claude in *Swords into Plowshares*. Zo zijn Baehrs beschouwingen over het belang van de Verenigde Naties voor de nieuwe staten (blz. 59-60) en over de politieke betekenis van resoluties van de Algemene Vergadering (blz. 122-27) bijzonder interessant, ook voor de lezer die geen leek is op het gebied van de werkzaamheden van de Verenigde Naties. Tegelijkertijd is dit zeer leesbare en helder geschreven boek rijk aan details en kan

het derhalve ook goed als naslagwerk gebruikt worden. In dit opzicht zijn slechts enkele kleine oneffenheden waar te nemen. In de beschrijving van het verwerven van de onafhankelijkheid door de trustgebieden wordt bijv. vermeld dat het Noorden van Brits Kameroen zich na een volksstemming heeft aangesloten bij het aangrenzende, voormalig Franse, Kameroen, maar wordt geen melding gemaakt van het lot van het Zuiden (blz. 193); in feite heeft juist het zuidelijke gedeelte gekozen voor aansluiting bij Kameroen en is het noordelijke gedeelte bij Nigeria gekomen. Bij de behandeling van Rwanda en Boeroendi wordt de bloedige strijd tussen Toetsi's en Hoetoe's in de jaren 1960-65 genoemd (blz. 194), maar wordt de veel ernstiger, aan genocide grenzende, slachting in Boeroendi in 1972 niet vermeld (zie hierover bijv. het door R. Lemarchand en D. Martin opgestelde en door de Minority Rights Group te Londen uitgegeven rapport *Selective Genocide in Burundi*). Voorts dienen enkele kleine maar storende drukfouten gesignaleerd te worden: Gabon is in het midden van de rij ministaten opgenomen (blz. 56), maar zou als de relatief grootste van de ministaten de rij moeten sluiten; onderaan blz. 159 is een zin of een gedeelte van een zin weggefallen; en de ICAO is niet in 1974 maar in 1944 opgericht (blz. 240). Deze foutjes kunnen gemakkelijk worden gecorrigeerd in de tweede druk. Aangezien het boek als zeer geslaagd moet worden beoordeeld en omdat zijn waarde optimaal zal blijven indien het up-to-date wordt gehouden, is het te hopen dat bijgewerkte edities regelmatig zullen verschijnen.

A. Lijphart

Barney G. Glaser en Anselm L. Strauss, **De ontwikkeling van gefundeerde theorie** (The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research. Vertaling Drs. A. Gaasbeek Jimkes en Drs. A. Cachet). Samsom, Alphen aan den Rijn/Brussel 1976, 268 pp.

'De ontwikkeling van gefundeerde theorie' van de heren Glaser en Strauss is een curieus boek. Het is een poging om een methode te ontwikkelen ter rechtstreekse afleiding van theorie en inzicht uit 'de feiten' of 'gegevens' — zo ongeveer het meest naïeve inductivistische of 'positivistische' programma dat zich laat denken. En dat A. D. 1976, na zovele generaties van analyse, discussie en debat door onderzoekers, geleerden en (wetenschaps)filosofen waarin het failliet van dat programma in ieder geval overtuigend is aangetoond. Maar de schrijvers vermijden dan ook zorgvuldig de indruk dat zij van deze analyses en discussies hebben kennisgenomen, of dat zij van zulke zaken als aard, opbouw en functie van theorieën en hun relatie tot de empirie zelfs maar een probleem hebben gemaakt. Misschien moeten wij dit alles rangschikken onder de 'voorbehouden' waarvan zij (op p. 221) schrijven, dat 'het ook noodzakelijk (is) allerlei voorbehoud achterwege te laten wil men een theorie schrijven die leesbaar is, want een betoog waarin allerlei voorbehoud wordt gemaakt, is even moeilijk te lezen als te schrijven'.

Het resultaat van deze gebrekkige achter- en ondergrond en het ontbreken van reflectie kan dan ook moeilijk anders dan een slecht boek zijn. Zo is een theorie een onbepaald geheel van zogenaamde 'categorïën en kenmerken' en 'hypothesen' (p. 42). 'Een categorie is een op zichzelf staand begripselement van de theorie. Een kenmerk is op haar beurt weer een aspect of element van een categorie' (p. 42). Voorts heet het: 'We moeten wel nadrukkelijk opmerken dat deze hypothesen in het begin de status hebben van gesuggereerde, niet getoetste relaties tussen categorïën en

kenmerken, hoewel ze in de loop van het onderzoek zoveel mogelijk worden getoetst' (p. 45).

Blijkbaar worden categorieën uit de gegevens 'afgeleid' (p. 42), en 'door het vergelijken van groepen naar hun verschillen en overeenkomsten komen niet alleen categorieën naar voren, maar ziet men ook al vrij snel de algemene relaties daartussen'. Daaruit vormt zich dan de theorie, want 'In het begin kan het lijken alsof de hypothesen niets met elkaar te maken hebben, maar wanneer categorieën en kenmerken naar voren komen, in abstractieniveau toenemen en met elkaar verbonden raken, dan gaat het totaal van hun onderlinge relaties een geïntegreerd centraal theoretisch kader vormen — *de kern van de tot ontwikkeling komende theorie*' (p. 46). De socioloog moet dit groeiproces wel goed in de hand houden. Anders zou de theorie zich als een soort Holle Bolle Gijs voedend met steeds nieuwe 'gegevens', voortdurend in 'reikwijdte' en 'abstractieniveau' groeien (p. 56). Op een bepaald moment moet het genoeg zijn. Dat gebeurt wanneer de categorie of het kenmerk 'verzadigd' is: '*Verzadiging*' betekent dat er geen nieuwe gegevens meer worden gevonden waardoor de socioloog nog kenmerken van de categorie kan ontwikkelen. Als hij er steeds gelijksoortige gevallen tegemoetkomt (sic), dan is de onderzoeker er in empirisch opzicht zeker van dat een categorie verzadigd is' (p. 65). En: 'Wanneer een categorie eenmaal verzadigd is, kan men niets anders doen dan overgaan op nieuwe groepen om gegevens te verzamelen over andere categorieën en om te proberen vervolgens ook deze nieuwe categorieën te verzadigen' (p. 65).

Voor de ontwikkeling van de theorie bevelen de auteurs vervolgens een bijzondere methode aan: die van de 'voortdurende vergelijking bij kwalitatieve analyse'. Als men in het oog houdt, dat zij ervan uitgaan, dat die theorie zich als het ware vanzelf uit gecodeerde gegevens moet ontwikkelen, spreken de volgende citaten die de vier fasen van de methode aangeven, vanzelf.

'Als men een gebeurtenis in een bepaalde categorie codeert, vergelijk deze dan met voorgaande gebeurtenissen in dezelfde of andere groepen die in dezelfde categorie gecodeerd zijn' (p. 102).

'Maar als het coderen vordert, verschuift het vergelijken van gebeurtenissen met elkaar naar het vergelijken van gebeurtenis (sic) met kenmerken van de categorie die voortgekomen is uit eerdere vergelijking van gebeurtenissen' (p. 104). 'Bij de ontwikkeling van theorie leiden verschillende kenmerken van de methode van voortdurende vergelijking tot beperking van het onderzoek; als dat niet zo was, zou men een immense taak moeten vervullen. De beperkingen bevinden zich op twee niveau's: de theorie en de categorieën. Op de eerste plaats neemt de theorie vaste vorm aan, in die zin dat belangrijke wijzigingen steeds minder plaatsvinden als de onderzoeker volgende gebeurtenissen binnen een categorie vergelijkt met de kenmerken van die categorie. (...) en tot slot het belangrijkste: reductie. 'Met reductie bedoelen we dat de onderzoeker fundamentele regelmatigheden kan ontdekken in de oorspronkelijke reeks categorieën of kenmerken, en dan een theorie kan formuleren met een kleinere reeks sterk geabstraheerde begrippen, hetgeen zijn terminologie en tekst beperkt' (p. 106). Tenslotte: 'Wanneer de onderzoeker ervan overtuigd is dat zijn analytisch kader een systematische inhoudelijke theorie vormt, dat het een redelijk nauwkeurige stellingname is omtrent datgene wat bestudeerd is en dat het is weergegeven in een vorm die anderen die hetzelfde terrein betreden kunnen gebruiken — dan kan hij zijn resultaten in het volste vertrouwen publiceren' (p. 109). Dit alles brengt ons natuurlijk niet zoveel verder in het begrijpen van het proces van theorievorming, laat staan dat het als een handleiding of methode daartoe te

gebruiken zou zijn. Wel is het symptomatisch voor het op ondoorzichtige wijze manipuleren met onduidelijke begrippen, de oppervlakkigheid waarmee om de vele grote en moeilijke vraagstukken op dit terrein wordt heengelopen en, in het algemeen, een irritante onderschatting van kennis en intelligentie van de lezer, waarvan de heren *Glaser* en *Strauss* blijk geven. Daarbij is het boek geschreven in een stijl die ik niet anders dan 'kinderachtig' kan noemen en waarvan in het bovenaangehaalde ook al enige voorbeelden te vinden zijn. Voor bijzondere frappante staaltjes zie men nog de pp. 30, 35-6, 44, 51, 71, 74, 167-18 en 171.

Het is treurig te bedenken, dat zulke 'methodologie' nog een schijn van rechtvaardiging kan verschaffen voor het typisch ondoordachte en willekeurige 'feiten' — verzamelen dat zoveel sociaal-wetenschappelijk 'onderzoek' (nog) kenmerkt; treurig ook als men bedenkt, dat er voor zo'n werk ook vele bomen moesten worden geveld.

J. K. De Vree

H. N. Boon, **Afscheidsaudiëntie: Tien Studies uit de Diplomatieke Praktijk**. Rotterdam (Ad. Donker) 1976, -303 blz. f 45,—.

Het vele dat de laatste jaren over de Nederlandse buitenlandse politiek is geschreven, is voor het merendeel afkomstig uit de kritische hoek: van politici, parlementsleden, journalisten, leden van actiegroepen etc. Het apparaat, het 'establishment', tot welk veel van deze kritische opmerkingen gericht waren, laat zelden iets van zich horen bij wijze van reactie. Het lijdt in stilte of koestert zich in het besef van zijn hogere gelijk. Het nieuwe boek van Dr. Boon, o.a. oud-Secretaris-Generaal van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, oud-permanent vertegenwoordiger van Nederland bij de NAVO en oud-ambassadeur in Rome, is een eerste voorbeeld van een reactie van een vertegenwoordiger van het 'establishment'. Hij laat er weinig twijfel over bestaan dat hij uiterst sceptisch staat tegen al die nieuwlichterij voornamelijk uit linkse kringen, die erop gericht is Nederland een meer actieve (of activistische?) buitenlandse politiek te doen voeren. Wat dat betreft verschilt Dr. Boon wel enigszins van wat gebruikelijk is in de buitenlandse dienst. Het is op zijn zachtst gezegd hoogst ongebruikelijk dat een ambassadeur, zo kort na zijn pensionering (medio 1976) reeds zijn licht laat schijnen over de buitenlandse politiek van een regering die hij zo kort geleden nog in het buitenland vertegenwoordigde:

In het onderstaande zal worden getracht na te gaan hoe het buitenland heeft gereageerd op de gevoerde Nederlandse politiek sinds het optreden van de regering Den Uyl. Is Nederland's internationale positie dientengevolge verstevigd of is zij zwakker geworden? Heeft Nederland aan invloed ingeboet of wordt er juist meer naar ons geluisterd? Bevinden wij ons in het vertrouwde gezelschap van de westerlijke wereld, waarmee wij ons sinds 1945 duidelijk verbonden hebben gevoeld, of zijn wij daarin een soort buitenbeentje geworden? (p. 255).

Het heeft bepaald iets verfrissends een oud-ambassadeur op deze manier zo expliciet de politieke koe bij de horens te zien vatten. Voor de aanhangers van het kabinet-Den Uyl moge het jammer zijn dat hij zo weinig waardering kan opbrengen voor de buitenlandse politieke uitgangspunten van Keerpunt 1972. Belangrijker is dat de regering op niveau à faire wordt genomen en dat de uitgangspunten van het beleid worden belicht.